

GENERAL ALLENBY DÖNEMİNDE FİLİSTİN'DE ASKERİ YÖNETİM VE NEBİ MUSA OLAYLARI (1917-1920)

Can DEVECİ¹

Öz

İngiltere'nin, 1917'de Filistin'i işgal ettikten sonra orada kurduğu askeri yönetim ülkenin yönetimi ve güvenliği konularında faaliyetini devam ettirmiştir. Buna göre askerler; bu iki alanda Filistin'de mevcut durumu korumakla yükümlüdür. Yönetim ile ilgili konuda Filistin, idari merkezlere ayrılmış ve askeri valiler görevlendirilmiştir. Valiler buldukları ili yönetirken savaş koşullarına göre hareket etmiştir. Bu sayede askeri yönetim Filistin'de mevcut olan dengeyi korumuştur. Askeri yöneticilerin Filistin'de görevli olduğu diğer konu ise ülke güvenliğinin sağlanmasıdır. Askeri yöneticiler, Filistin'de güvenliği sağlama konusunda görevlerini yerine getirirken Londra Dış İşleri Bakanlığında alınan politik kararlardan ister istemez etkilenmiştir. Bu kararlardan birisi olan Londra Dış İşleri Bakanlığı'nın Filistin'de Siyonistleri destekleyerek bir Yahudi Ulusal Evi inşa etmek istemesi, Askeri yöneticileri Filistin'de güvenliği sağlama konusunda zor durumda bırakmıştır. Haliyle bu durum Filistin'de yaşayan Arapları da rahatsız etmiştir. 1920 yılı bahar aylarında gerçekleşen Nebi Musa Şenlikleri, Arap tepkisinin ilk kıvılcımı olmuş ve iki toplum çatışmıştır. Bu ise askeri yönetimin sona ermesini beraberinde getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, Allenby, Askeri Yönetim, El Nebi Olayları

Military Administration in Palestine in General Allenby Period and Nabi Incidents (1918-1920)

Abstract

After the occupation of Palestine by the United Kingdom in 1917, military ruling established there continued its activities in the areas of administration and security of the country. Accordingly, soldiers are responsible in these two areas of maintaining the current situation in Palestine. On the issue of administration, Palestine was divided into administrative centers and military governors were appointed. The governors acted according to the conditions of war when they ruled the province. At this point the military administration has maintained the balance that exists in Palestine. The other issue where the military commanders are in charge of Palestine is the security of the country. Military rulers were inadvertently influenced by the political decisions taken by the London Ministry of Foreign Affairs while fulfilling their duty to provide security in Palestine. One of these resolutions, the London Foreign Ministry's desire to build a Jewish National Home in Palestine in support of the Zionists, left military officials in a difficult position for security in Palestine. As a matter of fact, this situation has also disturbed the Arabs living in Palestine. In the spring of 1920, the al-Nabi Musa festivals became the first spark of the Arab reaction, and the security of the country was in danger. This brought together the end of the military administration.

Keywords: Palestine, Allenby, Military Administration, Al-Nabi Incidents

1 Arş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, cdeveci@erciyes.edu.tr

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İngiltere Filistin'i ele geçirip yönetmek için stratejiler geliştirmiştir. Çünkü Filistin, İngiltere'nin Hindistan-Ortadoğu hattında denizlerde kurmaya çalıştığı ticari hâkimiyeti tamamlayan önemli bir kara parçasıdır. Bu nedenle İngiltere Filistin'de geliştireceği politikaları ve müttefik ilişkilerini dikkatlice belirlemiştir. Osmanlı Devleti'nin, Almanya yanında Birinci Dünya Savaşı'na girme kararı alması, Filistin'in ne olacağı konusunda İngiltere'nin faaliyetlerini hızlandırmıştır. Böylelikle İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu topraklarını işgal etme politikasına başlamıştır. İşgal sürecine başlamadan önce İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'nda çalışan diplomatlar 1915'den itibaren Filistin hakkında Başbakan Lloyd George'ye raporlar sunmuştur. Bu raporlar, İngiltere'nin Filistin'de hangi gruplarla müttefiklik ilişkisi kurması gerektiğini içermiştir.

Raporlardan edindiği bilgiler neticesinde Lloyd George, 1915'den itibaren Filistin'i işgal etmeye ve Filistin'de Siyonistlerle birlikte hareket etmeye karar vermiştir. George'un, kararında etkili olan diğer bir faktör de Dünya Siyonist Organizasyonu'yla kurduğu yakın ilişkidir. Nitekim Lloyd George ve Dünya Siyonist Organizasyonu Başkanı Chaim Weizmann 15 Ocak 1915'te tanışmalarına rağmen çok yakın dost olmuştur. Aynı zamanda Weizmann, 1917'de Dış İşleri Bakanı olan Arthur Balfour ile de 1904'ten beri yakın arkadaşdır. Siyonistlerin, İngiltere kabinesi içerisindeki bu diplomatik ilişki ağı onların Filistin konusundaki hedeflerini anlatmalarını sağlamıştır. Gerek İngiltere kabinesinin gerekse Siyonistlerin Filistin stratejileri ortak bir noktada birleşmiştir.

Filistin'de kurulacak bir Yahudi Ulusal Evi İngiltere'nin Hindistan ve Ortadoğu hattındaki çıkarlarına hizmet edebilirdi. Nitekim Lloyd George, ilk adımını 2 Kasım 1917 Balfour Deklarasyonu'yla atmıştır. Bu tarihten itibaren İngiltere kabinesi Filistin'de Yahudi Ulusal Evinin kurulması için Siyonistlere politik destek vereceğini taahhüt etmiştir. Böylelikle Siyonistler ilk defa büyük bir güç tarafından tanınmış ve uluslararası bir konum kazanmıştır. Deklarasyon Filistin tarihi açısından yeni bir dönemi başlatmıştır. Çünkü Filistinli Arapların topraklarında hak iddia eden Siyonistler bölgeyle ilgili hedeflerini gerçekleştirmek için ciddi bir destek kazanmıştır. Balfour Deklarasyonu, Filistin için temel siyasi hedef ve yönetiminde uygulanması gereken belge haline gelmiştir.

Lloyd George, ikinci adımını ise General Edmund Henry Hynman Allenby'e Kudüs'ü işgal etmesi talimatını vererek atmıştır. General Allenby, 11 Aralık 1917'de Kudüs'ü işgal etmiş ve ardından Filistin'in tamamını ele geçirmiştir. İngiltere Dış İşleri Bakanlığı, General Allenby ve ekibinden Filistin'de yönetim organlarını kurmalarını ve güvenliği sağlamalarını istemiştir. Bu iki hususu hayata geçirirken ise Balfour Deklarasyonu'nun içeriğini yani Siyonistleri gözetmelerini talep etmişlerdir. Bunun diğer anlamı ise Filistin'de nüfus çoğunluğuna sahip

Arapların görmezden gelinmesidir. İngiltere kabinesinin geliştirdiği bu çarpık politika Filistinli Arapların tepkisiyle sonuçlanmıştır. Bu makalede İngiliz General Allenby'in Filistin'de kurduğu idari yapı, Araplar ve Siyonistler arasında Filistin'de yaşanan ilk çatışma olan El Nebi Musa olayları incelenecektir.

Filistin'de Askeri Yönetimin Kuruluşu: Kudüs'ün İşgali

İngiltere açısından Kudüs'ün işgali Filistin'in geneline hâkim olunması anlamına gelmekteydi. Çünkü Osmanlı Devleti Filistin'i Kudüs'ten yönetmekteydi. İngiltere Başbakanı Lloyd George, General Edmund Henry Hynman Allenby'den 1918 yılı Noel kutlamalarına kadar Kudüs'ü işgal edip İngiltere halkına ve Hristiyan âlemine hediye etmesini istemiştir (Hughes,1999,s.20). İngiltere Savaş Bakanlığı, Kudüs işgal edildikten sonra şehre girişte dikkat edilmesi gereken konular ile ilgili İngiliz Mısır Sömürge Valiliği'ni ve General Hynman Allenby'i 21 Kasım 1917'de gizli bir not ile bilgilendirmiştir. Savaş Bakanlığı, Başbakan Lloyd George'nin Kudüs'ün işgal edildiği haberini Lordlar Kamarası'na kendisinin açıklayacağını, herhangi bir görevlinin bir açıklama yapmamasını da Allenby'e söylemiştir. Savaş Bakanlığı, General Allenby'den Filistin halkına üç semavi din açısından kutsal sayılan mekânların korunacağını açıklamasını istemiş ve Allenby'in Kudüs şehrine bir saygı ifadesi olarak yürüyerek girmesini belirtmiştir (Kramer, 2011, s. 152-153; Priestland, 1989, s. 26).

General Allenby, 11 Aralık 1917 öğlen vakitlerinde Kudüs'e yürüyerek girmiştir. Allenby'e; Fransız, İtalyan, ABD askeri ataşeleri ve İngiltere, İrlanda, İskoçya, Galler, Yeni Zelanda, Hindistan, Fransa, İtalyan muhafız temsilcileri eşlik etmiştir. Hristiyan dünyasının tüm temsilcilerini toplamaya özen gösteren Allenby, kutsal toprakların İngiltere Majesteleri Hükümeti'nin koruyuculuğuna girdiğini açıklamıştır. Allenby ve ona eşlik eden Hristiyan devlet temsilcileri 700 yıl sonra Kudüs'ü Müslüman âleminden geri aldıklarını halklarına haber vermiştir (Hughes, 1999, s. 27-30;Yosef, 2001, s. 89). Geçit törenine katılan Hristiyan devlet adamları; batının doğu karşısındaki üstünlüğünün kanıtlandığına, Haçlı ruhunun Müslümanları bozguna uğrattığına ve Kudüs'ün işgaliyle Haçlı seferlerinin sona erdiğine inanmışlardır. Kudüs'ün kaybedilmesi Müslümanları psikolojik açıdan derinden sarsmış ve Filistin'deki hakim konumları sarsılarak yerini endişeye bırakmıştır. Endişelerin temel sebebi, Kudüs konusunda tarihi süreç içerisinde Haçlı ordularının diğer halklara karşı saldırgan tutumun hafızalardan silinmesidir.

General Allenby, toplumun tüm kesimlerine hitap eden Arapça, İbranca, Fransızca, İtalyanca, Yunanca ve Rusça dillerinde sıkıyönetim bildirisi yayınlamış ve Filistin genelinde önemli yerlere astırmıştır. Böylelikle Allenby, Kudüs'de sıkıyönetim ilan etmiştir. Filistin'de yaşayan halkların dini haklarına saygı duyulacağını açıklamış ve Hristiyanlar açısından kutsal sayılan mekânların korunacağını dini temsilcilere ifade etmiştir. Hz Ömer Cami ve civarının kontrolünün Müslü-

manlarda olacağını ilan etmiştir. General Allenby, camiye giden yollar üzerinde güvenlik çemberi oluşturarak sorumluluğunu Hindistan Müslümanlarından meydana gelen askeri birliğe vermiştir. Ayrıca General Allenby, güvenlik çemberinden Müslüman olmayan kişilerin askeri yönetimin ve cami yöneticilerinin izni olmadan geçemeyeceği kararını almıştır (Hughes, 1999, s. 27-30; Priestland, 1989, s. 28; Yosef, 2001, s. 89). Bu sayede Allenby, Filistin’de yaşayan halklardan gelebilecek tepkileri önlemeye çalışmıştır. Allenby, kutsal mekânlarda meydana gelecek küçük bir krizin İngiltere’nin diğer ülkelerde yönettiği Müslümanları harekete geçireceğinin farkındadır. Hint Müslümanlarının Filistin’de Müslüman kutsal mekânlarında görevlendirilmesi bu farkındalığın en bariz göstergesidir.

General Allenby’in Kudüs’te gerçekleştirdiği geçit programının detaylarını 8 Aralık 1917’de İngiltere Savaş Bakanlığına göndermiştir. Lloyd George’un savaş kabinesi üyesi Bonar Law, 10 Aralık 1917’de Lordlar Kamarası’nda Kudüs’ün işgal edilerek Osmanlı Devleti’nin yenilgiye uğratıldığını ilan etmiştir. Law’ın açıklaması İngiltere tarafından Kudüs’ün işgal edildiğine dair yapılan ilk resmi açıklamadır. Kudüs’ün işgal edilerek kutsal yerlerin İngiltere himayesine girmesi Londra ve Hristiyan âleminde sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Lloyd George, halkın gözünde kahraman haline gelmiştir. İngiltere Majesteleri George Frederick Ernest Albert, General Allenby ve askerlerini kutlayan bir telgrafı 10 Aralık 1917’de Kudüs’e göndermiş ve telgraf Allenby tarafından halka okunmuştur. Majesteleri Albert, kutsal yerleri koruyacakları için çok sevindiğini telgrafta belirtmiştir. General Allenby de Kral’a 13 Aralık 1917’de onun adına görev yapmaktan gurur duyduğunu içeren bir cevap vermiştir (The Times, 1917, s. 7).

Hristiyan ve Yahudi din adamları Kudüs’ün işgalini eğlencelerle kutlamıştır. Kudüs’ün işgal edilmesi İngiltere genelinde kiliselerde “büyük bir tarihi başarı” şeklinde ilan edilmiştir. Canterbury Katedrali başta olmak üzere tüm ibadet merkezlerinde 12 Aralık 1917’de Çan’lar çalınmıştır. Aynı gün Yahudi din adamları Liverpool’da bulunan merkez sinagog ile Manchester ve Leeds deki sinagoglarda “Kudüs özgürleştiği” için eğlenceler düzenlemiştir (The Times, 1917, s. 8).

İngiltere Başbakanı Lloyd George’a göre Kudüs ele geçirildikten sonra Filistin’de askeri yönetim başlamıştır. Çünkü Kudüs, Osmanlı Devleti’nin Filistin’i yönetmek için kullandığı ana merkezlerin başında gelmekteydi. Nitekim Kudüs’ün işgali sonrasında Filistin ve çevresindeki bölgelerin ele geçirilme süreci hızlanmıştır. General Allenby, askeri harekâtlarına devam ederek 23 Ocak 1917’ye kadar güney Filistin’i de işgal etmiştir. Bundan dokuz ay sonra General Allenby, Osmanlı Devleti’nin dördüncü ordusunu mağlup ederek Suriye ve Lübnan’da hâkimiyetini kurmuştur. Hayfa 23 Eylül 1918’de, Şam 1 Ekim 1918 ve Beyrut 8 Ekim 1918’de işgal edilmiştir (Bıyıklı, 2006, 117-119). 30 Ekim 1918’de ise Osmanlı Devleti’yle Mondros Mütarekesi imzalanmış ve Orta Doğu’da, İngiltere’ye karşı mücadele eden Osmanlı yönetimi sona ermiştir.

Filistin’de Askeri İdarenin Yapısı

General Allenby, bölgedeki işgalleri tamamladıktan sonra Filistin’deki askeri yönetimin temel amacının mevcut durumu korumak olduğunu açıklamıştır. Böylelikle Filistin’de 1918-1920 yılları arasında iki yıl süren Kudüs merkezli İngiliz askeri yönetimi başlamıştır. General Allenby, 26 Ekim 1918’de yayınladığı talimatta Filistin’in nasıl yönetileceğine açıklık getirmiştir. Buna göre Filistin “İşgal Edilmiş Düşman Toprakları” adıyla kurulan üst idarenin altında yönetilmiştir (FO 371/3384, 1918; Kramer, 2011, s. 155). İşgal Edilmiş Düşman Toprakları; Suriye, Lübnan ve Filistin topraklarını kapsayan üç ana yönetim merkezine ayrılmıştır. Her merkezin sorumluluğunu bir general üstlenmiş ve bu kişiler başkomutandan emir almıştır.

Filistin’in güney toprakları olan Kudüs, Nablus ve Acre’nin sorumluluğu İngiliz General Sir Arthur Wigram Money’e verilmiştir. Filistin’in Kuzey toprakları Beyrut, Hasbaya, Suriye’nin Kuzey toprakları Cisir El-Şuğur, Resulayn, Baalbek’in yönetimini ise Fransız komutan Colonel De Piap’e verilmiştir. Şam, Halep, El-Bab’dan İskenderun’a uzanan üçüncü bölgeyi ise Şerif Faysal’ın komutanlarından Ali Rıza el- Riggabi yönetmiştir. Üç yönetim merkezi doğrudan İngiltere’nin Mısır ve Filistin başkomutanı General Allenby’e bağlıdır. Bu merkezlerin sorumluları her ayın on beşinde yönetimleri altında gerçekleşen olaylar hakkında General Allenby’e rapor göndermiştir. General Allenby, üçlü yönetim arasında sorun yaşanmaması için Filistin’in sınırlarını da belirlemiştir. Buna göre İngiltere’nin yönettiği Filistin toprakları Mısır’ın güneyinde bulunan Rafa’dan başlayarak Ölü Deniz ve Akdeniz’e buradan Ürdün Nehri ve Huleh Gölü’ne uzanan bir hattı içermektedir. Bu hat yaklaşık 8.700 mil kareye denk gelirken verimli arazi ise 1.000 mil kare kadardı (Pappe, 1999, s. 69; Reports of the Military, 1918, s. 2). İngiltere, müttefiklerinin haklarını bu yönetim ile garanti etmeye çalışarak bölgede yaşanacak bir çatışmanın önüne geçmiştir.

General Allenby, tüm bölgeyi ayrı generallerin sorumluluğuna verdikten sonra Filistin için bir idare merkezi kurmuştur. Bu yönetim merkezi Kudüs hariç tüm Filistin’den sorumlu sayılmıştır. Kudüs ise General Allenby’in sorumluluğunda olmak üzere Mısır’a bağlanmıştır. Filistin’in sorumluluğu ise Yarbay A. C. Parker’a verilmiştir. General Allenby’in Tümgeneral Sir Arthur Wigram Money’i 20 Nisan 1918’de Filistin’in tamamını yönetmek üzere ilk general olarak atamasıyla Kudüs’ün yönetimi Filistin’e geçmiştir (Reports of the Military, 1918, s. 2). Böylelikle 20 Nisan 1918’den itibaren Filistin’de İngiltere askeri yönetimi kurum-sallaşmıştır.

Tümgeneral Money’in görevi 20 Haziran 1919’da sona ermiştir. Onun yerine General H.D. Watson getirilmiştir. Watson, çok kısa bir süre görev yapmış ve görevini 30 Aralık 1919’da Korgeneral Louis Bols’a devretmiştir. Korgeneral Sir Louis Jean Bols sivil yönetimin başladığı 1 Temmuz 1920’ye kadar Filistin’de görev

yapmıştır (Sachar, 1989, s. 123). Üç askeri yönetici de Filistin’de mevcut durumun korunması ve ülkenin yönetim, ekonomi ve sosyal standardının yükseltilmesi için çalışmıştır. General Money, Filistin’i beş departman üzerinden yönetmiş ve kurlara kendisine yardımcı olmaları için asker kökenli kişileri atamıştır.

Maliye departmanına Yarbay V. Gabriel getirilmiştir. Maliye departmanı; Gelir, Tarım, Orman, Veterinerlik ofislerine ayrılmış ve Filistin Vakıfları ve belediyelerinden sorumlu tutulmuştur. Politika ve Genel Yönetim departmanı ise Eğitim, Personel Atamaları, Polis ve Ceza evleri ofislerinden meydana getirilmiş ve Yarbay E. S. Jackson’un sorumluluğuna verilmiştir. Ticaret departmanına Yarbay G. K. Crichton atanmış ve İletişim, İkmal Malzemeleri, İmar Çalışmaları ve Arkeoloji ofisleri kurulmuştur. Hukuk departmanına ise Binbaşı O. B. Clarke görevlendirilmiş ve Tapu Tescil Ofisi kurulmuştur. Halk sağlığı departmanına da Albay C. Garner atanmıştır. Filistin için oluşturulan beş departman ve alt ofislerinin bir benzeri de Kahire’de kurularak irtibat daha rahat sağlanmıştır. Filistin’deki beş temel departman ve ofislerde çalışan asker sorumlu sayısı süreç içerisinde otuz dörde kadar çıkmıştır. Ofis sorumlularının kayıtlarını tutmak için yirmi üç asker kökenli yazman atanmıştır. Bunlara ek olarak da yerel halktan sivil yirmi yedi kişi de bürolarda işe alınmıştır (FO 371/3384, 1918; Sachar, 1989, s.118). Bu sayede yerel halk ile daha rahat ilişki kurulması ve Filistin’in eksiklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda yerel halkın Filistin yönetimine dahil edildiğine dair hissin gelişmesi amaçlanmıştır. Böylece İngilizlere işgalci şeklinde bakan halkın görüş açısı değiştirilmeye çalışılmıştır.

General Allenby’in Kahire’den verdiği emir çerçevesinde General Arthur Wigram Money, yerel yönetimde düzenlemeler yaparak Filistin’i 13 bölgeye ayırmış ve bu bölgeleri yönetmek üzere albay, yarbay, binbaşı, rütbeli 13 askeri vali görevlendirmiştir (Reports of the Military, 1919, s. 19-20). General Money’in, bölgeleri belirlerken Osmanlı Devleti’nin kaza, sancak düzenlemelerini model almıştır. Bu uygulama İngiltere’nin Filistin’i yönetirken kendine ait bir idare planının olmadığını göstergesidir. Buna göre Filistin; Kudüs, Yafa, Gazze, El-Halil, Beerşeba, Nablus, Tulkarim, Cenin, Hayfa ve Celile şeklinde on valiliğe ayrılmıştır.

Tablo 1. Filistin’i yöneten askeri valiler ve birinci yardımcıları

İl	Askeri Vali	Yardımcıları
Kudüs	Albay Ronald Storrs	Yarbay E. L. Popham
Yafa	Albay F.J.M Postlethwaite	Binbaşı J. E. F. Campbell
Gazze	Binbaşı E. Mills	Yüzbaşı W. F. Sinclair
El-Halil	Binbaşı G. A. Abramson	Teğmen S. L. Crossley
Beerşeba	Binbaşı M. Kenny Leveck	Yüzbaşı G. R. Shingleton
Nablus	Yarbay J. F. Hubbard	Binbaşı F. Key
Tulkarim	Binbaşı L. V. Nott	Yüzbaşı B. Trouncer
Cenin	Binbaşı Maclaren	Yüzbaşı A. G. Dunlop
Hayfa	Albay E. A. Stanton	Binbaşı Reid Kerr
Celile	Albay B. H. S. Romilly	Binbaşı B. Grew

Yukarıdaki tabloda isimleri verilen Askeri valilere yardımcı olmak üzere 59 subay memur ve 14 yazman görevlendirilmiştir. Bunlara ek olarak askeri yöneticiler ülke genelindeki işlerin aksamaması için daha önce Osmanlı Devleti tarafından yerel halktan seçilerek atanan sivil memurlardan yararlanmıştır. Askeri yönetim sürekli istihdam yerine ihtiyacı olduğunda sivil memurları tercih etmiştir. 104 sivil memur 13 bölgede İngiliz askeri valilerin bürolarında çalıştırılmıştır. Sivil memurların çalıştığı bürolarda Osmanlı Devleti’nin kurduğu memurlar arası yazışma kuralları kullanılmıştır (Reports of the Military, 1919, s.20).

Böylelikle Filistin halkının alışkın olduğu bir yönetim süreci ortaya çıkarılmaya çabalanmıştır. Filistin’de yaşayan halklar arasında barışın sürdürülmesi için ise güvenlik sisteminin tesis edilmesi gerekiyordu. Askeri yöneticiler Araplar ve Siyonistler arasında bir sorun yaşanmamasına dikkat etmişlerdir. Fakat İngiltere, Filistin’de oluşturmaya çalıştığı idare sistem ile Siyonistler ve Araplar arasındaki gerilimin artmasına engelleyememiş ve her iki toplum çatışmıştır. Bu çatışmanın en önemli özelliği Osmanlı Devleti’nin bölgeden çekilmesinden üç yıl içerisinde gerçekleşmesidir. Osmanlı Devleti’nin yüzyıllardır Filistin’de koruduğu toplumsal barış İngiltere’nin kurmaya çalıştığı çarpık sistem nedeniyle çatışmaya dönüşmüştür.

Nebi Musa Olayları 4-6 Nisan 1920

Filistin’deki İngiltere Askeri Yönetiminin Baş yöneticisi General H.D. Watson, General Money’den 20 Haziran 1919’da aldığı görevini 30 Aralık 1919’da Korgeneral Louis Bols’a devretmiştir. Louis Bols 1 Temmuz 1920’ye kadar Filistin’de görev yapmıştır. Louis Bols döneminde Araplar ile Siyonistler ilk kez çatışma sürecine girmiştir. İngiltere hükümeti; 1918-1920 arasında Filistin’de hüküm süren askeri yönetimden, 2 Kasım 1917’de yayınlanan Balfour Deklarasyonu’nu hayata

geçirecek siyasi hamleleri yapmasını istemiştir (McTague, 1978, s. 58). Deklarasyon içeriğinin önemli noktası, Filistin'de Yahudilere bir ulusal ev vaat edilmesi ve bunun için Majesteleri Hükümeti'nin çalışacak olmasıydı. Askeri yöneticiler ise Filistin'de yaşayan Arapların görüşleri alınmadan yayınlanan belgenin İngiltere çıkarlarına zarar verdiğini savunmuş ve genellikle bu konudan uzak durma eğiliminde olmuşlardır.

General Allenby ve ekibi, İngiltere Dış İşleri ile Savaş Bakanlıklarının Filistin'e gelmeden, gerekli araştırmaları yapmadan aldıkları bu kararın gerçekleştirilmesinin güç bir politika olduğu konusunda hem fikirdi. Örneğin; Askeri yönetim ile Londra ofisleri arasında irtibatı Mısır üzerinden sağlayan Gilbert Clayton, General Money tarafından Kudüs valiliğine atanan Ronald Storrs Siyonizm'e destek olmalarına rağmen Filistin'de İngiltere eliyle bir Yahudi yurdu kurulmasına karşı çıkmaktaydı. Bu nedenle General Allenby, İngiltere hükümetinden Balfour Deklarasyonu'nun gözden geçirilmesini ve Siyonistlerin bölgedeki Arapları bir Yahudi devleti kurulmayacağına ikna etmelerini istemiştir (Cohen, 2004, s. 85; Kramer, 2011, s. 157). Fakat Filistin'de 1920 yılı içerisinde yaşanan gelişmeler ile Filistin farklı bir mecraya sürüklenmiş ve iki toplum çatışma noktasına gelmiştir. Araplar; İngiltere ve Siyonizm'e olan tepkilerini dile getirecek bir platform ararken her yıl gerçekleşen Nebi Musa Şenlikleri onlara büyük bir fırsat sunmuştur.

Nebi Musa Olaylarının Nedenleri

Filistinli Arapların Nisan 1920'de gerçekleşen Nebi Musa Şenlikleri'nde İngiltere'ye tepkilerini dile getirmelerinin arka planında üç neden vardı. Bunlardan ilki, Arapların; 3 Kasım 1917'de İngiltere Dış İşleri Bakanı Arthur Balfour tarafından Siyonistlere gönderilen mektubun içeriğinin iptal edilmesini istemelerinin İngiltere tarafından göz ardı edilmesidir (McTague, 1978, s. 67; Segev, 2000, s. 127). Çünkü Balfour Deklarasyonu, Majesteleri Hükümeti'nin Filistin'de bir Yahudi Ulusal Evi kurulması için çalışacağını içermekteydi. Bunun diğer bir anlamı İngiltere'nin, Filistinli Arapların topraklarını Siyonistlere vaat etmesiydi. İşte bu durum Araplar arasında tepkilere neden olmaktaydı.

İkinci neden ise Filistin'de Yahudi nüfusunun gözle görülür bir şekilde artmasıydı. Özellikle liman kentleri Yafa, Hayfa'da 1919'dan itibaren Yahudilerin kendilerine özgü Avrupalı yaşam tarzıyla belirmeye başlaması Arapları rahatsız etmiştir. Yahudilerin kendi bayraklarını kullanmaları, tarımda yeni yöntemlerini uygulamaları ve Yahudi okullarına kayıt olan çocuk sayısındaki artış Yahudi nüfusunun görünürlüğünün arttığı alanlardı. Birinci Dünya Savaşı koşullarının nüfus üzerindeki olumsuz etkisi hariç tutulduğunda Filistin'de 1882'de 24.000 olan Yahudi sayısı 1920'de 66.101'e ulaşmıştır (Hurewitz, 1950, s. 50; McCarty, 1990, s. 228). Bu nüfus değişiminde dikkat çekilmesi gereken bir husus 1920 öncesi Yahudi nüfusunun Kudüs gibi dini ibadet merkezlerinde yoğunlaşırken 1920'den

itibaren Filistin geneline yönelmesidir. Yahudilerin bu varlığı Araplar arasında Yahudi Ulusal Evi'nin kurulmaya başladığı hissini yaygınlaştırmıştır.

Üçüncü neden ise, Arapların Filistin toprakları üzerindeki paylaşılma görüşmelerinin iptal edilmesini istemesidir. Çünkü Filistinli Araplar Şerif Faysal'ın krallığında kurulacak büyük Suriye devleti içerisinde yer almak istemekteydi. Filistinli Araplar, İngiltere'nin Şerif Faysal'a verdiği Arap devleti sözünün tutulmasını talep etmekteydi. Bölge halkının bu talebi tarihi bir gerçekliğe dayanmaktadır. Çünkü bölge halkı Osmanlı Devleti'nin Biladü's-Şam adı etrafında Filistin, Lübnan topraklarını birleştirdiği yönetim sistemine alışmıştır. Araplar bu sistemin Şerif Faysal ile devam ettirilmesini talep etmiştir (Caplan, 2015, s. 58; Cohen, 1987, s. 67). Fakat Şerif Faysal 1919 Paris Barış Konferansı'ndan itibaren bölgedeki gücünü kaybetmiş ve Fransa Suriye'ye hâkim olmuştur. Ayrıca İngiltere ve Fransa 24 Nisan 1920'de başlayacak San-Remo Konferansı'nda manda idarelerini paylaşma sürecine gireceklerini ilan etmiştir. Bu durum İngiltere'nin Şerif Faysal'a verdiği vaatleri tutmayacağı anlamına gelmiştir. Böylelikle bölgede yaşayan Araplar bir kez daha hayal kırıklığına uğramış ve kandırılmış hissine kapılmıştır. Uluslararası görüşmelerde 1917-1920 arasında yaşanan bu süreç neticesinde Araplar arasında İngiltere, Siyonistler ve Fransa karşıtlığı üst seviyeye çıkmıştır.

İngiliz askeri yöneticileri bu sürece tanıklık etmiştir. Askeri yöneticiler, Siyonizm'e karşıt olmamalarına rağmen İngiltere'nin tüm stratejisinin tek bir grubun çıkarına endekslenmesinden rahatsızdır. Ayrıca askeri yöneticiler, İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'nun bölge gerçeklerinden kopuk ve araştırmaya dayanmayan kararlar aldığı farkındadırlar. Bu nedenle askeri yöneticiler, çeşitli tarihlerde Balfour Deklarasyonu'nun İngiltere'nin Ortadoğu politikalarına zarar vereceğini ve bu nedenle iptal edilmesini istemişlerdir. Fakat bunu İngiltere Dış İşleri ve Savaş Bakanlığı'na kabul ettirememişlerdir. Bu nedenle askeri yöneticiler, Balfour Deklarasyonu'nu bölge halkından gelen bir itirazla rafa kaldırtmayı planlamıştır. Bunun için Şerif Faysal'ın hakim olacağı toprakları Suriye'den Filistin'e uzatmayı tasarlamışlardır. Bu sayede Faysal'ı ön plana çıkararak Fransa'yı bölgeden uzak tutmayı bir hedef olarak belirlemişlerdir (Cohen, 1987, s. 86). Böylelikle Arapların talepleriyle askeri yöneticilerin hedefleri aynı çizgide buluşmuştur. Burada Askeri yöneticilerin Siyonizm'e karşı olmadıklarını tekraren belirtmekte fayda vardır. Askerler sadece İngiltere'nin çıkarlarını bölge gerçekleriyle bağdaştırmak istemişlerdir.

Bu hedefler çerçevesinde Albay Waters Taylor, General Allenby ya da diğer herhangi bir askeri yöneticinin talimatıyla yapıp/yapmadığı belli olmayan bir toplantı yapmıştır. Albay Waters Taylor, 14 Ocak 1920'de Şerif Faysal ile Beyrut'ta görüşmüştür. Albay Taylor, Faysal'ı İngiltere Dış İşleri Bakanlığından büyük bir Suriye istemesi konusunda cesaretlendirmiştir. Albay Taylor, Suriye'de herhangi bir bağımsızlık yetkisi istememesini ve İngiltere çatısı altında yönetimi devam

ettireceğini belirtmesini Faysal'a söylemiştir. Görüşme sonrasında Şerif Faysal, Suriye halkını büyük bir Arap devleti için organize etmeye başlamıştır (Reinharz, 2001, s.315). Bu doğrultuda Şerif Faysal Suriye'de bir Arap kongresi tertip etmiştir.

Şerif Faysal, Şam'da düzenlenen ve farklı kentlerde yaşayan Arapların temsilcilerinin katıldığı Suriye Arap kongresinde 7 Mart 1920'de bağımsız büyük Suriye devletinin kralı ilan edilmiştir. Bu ilan Filistin'de sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Filistinliler, Suriye ile yeniden birleşmek için ülke genelinde gösterilere başlamıştır. Filistin'de gerilim artmasına rağmen İngiltere askeri yöneticileri gösterilerde yoğun bir huzursuzluk olmadığını Londra'ya rapor etmiştir. General Bols bir adım daha ileri giderek Dış İşlerine art arda telgraflar göndermiş ve Şerif Faysal'ın İngiltere tarafından Filistin'in kralı olarak tanınmasını talep etmiştir. Fakat General Bols'a herhangi bir cevap verilmemiştir (Segev, 2000, s.122; McTague, 1978, s. 67).

Nebi Musa Olaylarının Gelişimi ve Palin Soruşturma Komisyonu

Kudüs'te 4 Nisan 1920'de başlayan Nebi Musa Şenlikleri'nde Arapların İngilizlere ve Siyonistlere tepkisi had safhaya ulaşmıştır. Nebi Musa Şenlikleri, Selahaddin Eyyubî'nin Kudüs'ü haçlılardan aldığı 1187'den beri kutlanmaktadır. Şenlik esnasında Müslümanlar, Nebi Musa'nın mezarının olduğu düşünülen Eriha'dan Kudüs'e dualar eşliğinde yürümektedirler. Her yıl Nisan ayı içerisinde gerçekleşen bu şenlikler takriben bir hafta sürmektedir. Cuma günleri başlayan şenlikler Eriha-Kudüs arasındaki 7 km'lik yolun yürünmesiyle bitmektedir. Şenlikler esnasında geçmişe duyulan özlem çeşitli konuşmalarla hatırlanmaktadır (Elpeleg, 1999, s. 28; Porath, 1974, s. 98-99). Osmanlı Devleti zamanında Nebi Musa Şenlikleri bölgenin en önemli festivali sayılmış ve herhangi bir olay yaşanmamıştır. Fakat İngiltere işgali altında bu şenlik Filistinlilerin ulusal kimlik arayışının bir ikonu haline dönüşmüştür. Şenlikler önde gelen Filistinli Arap ailelerinin İngiltere karşısında politik propaganda malzemesi haline gelmiştir. Çünkü şenliğe Filistin genelinden yoğun katılımın yanı sıra, diğer ülkelerde yaşayan Araplar da katılmıştır. Bu sayede Nebi Musa Şenlikleri'nde verilen mesaj tüm coğrafyaya yayılma özelliği taşımıştır.

Nebi Musa Şenlikleri'ne katılan Arap nüfusu Kudüs'e doğru 4 Nisan 1920'de yola çıktığında Şerif Faysal'ın resimleri sokaklara asılmış ve kalabalıklar resimleri her gördükleri yerde alkışlamışlardır. Aslında Araplar, Siyonist yerleşimcilere ve İngiltere'nin politikalarına tepkilerini barışçıl bir yoldan dile getirmek için toplanmışlardı. Fakat Kudüs meydanında yapılan konuşmalar kalabalıkları Yahudi karşıtı şiddete sevk etmiştir. Konuşmaları yapanlar arasında Hacı Emin Hüseyini ve Kudüs'ün saygın kişilerinden Arif Arif vardı (Elpeleg, 1999, s. 29; Reinharz, 2001, s. 315).

Hacı Emin Hüseyini ve Arif Arif’in toplumdaki saygınlıkları kalabalıkları hareketlendirmiştir. Bilindiği üzere, Filistin’de siyaset Osmanlı Devleti’nin sancak politikaları gereği yerel eşraf ve aileler üzerinden yürütülmüştür. Aileler buldukları bölgede vilayet yöneticiliği, müftülük, milletvekilliği yapmıştır. Bu ise toplumda ailelere saygınlık katmıştır. Sözleri dinlenen aileler, toplum ile devlet arasında irtibatı sağlayan özerk bir kurum olarak kendilerine güç devşirmiştir. Filistin’de de aynı durum bulunmaktaydı. Hüseyini ve Naşaşibi aileleri Filistin’in önde gelen eşrafı arasındaydı. 1920’de Kudüs müftülüğü Hüseyini ailesindedir. Ayrıca Hacı Emin Hüseyini, Filistin’in güney Suriye’nin bir parçası olduğunu 1919’dan beri savunmaktadır. Hacı Emin, 1919’da Şam’da İngiliz memurluğu yaptığı sırada Şerif Faysal’ın çevresinde gelişen Arap hareketlerine katılmıştır. Şam’da düzenlenen ve Faysal’ın Suriye kralı ilan edildiği Arap kongresinin toplanmasında görev almış ve Filistinli temsilcileri organize etmiştir. Ayrıca Arif Arif ile “Güney Suriye” isimli bir gazete çıkararak Filistin’in Suriye’nin bir parçası olduğu tezini işlemiştir. (Cleveland, 2008, s. 275; Mattar, 2004, s. 1055; Porath, 1974, s. 99). Bu nedenle Hacı Emin Hüseyini’nin yaptığı konuşma toplumda ciddi bir karşılık bulmuş ve Nebi Musa Şenlikleri Hacı Emin Hüseyini’ye gerek Filistinli Arapların liderliğine giden yolu açmıştır. Yapılan konuşmalarda Suriye merkezli büyük bir Arap devleti kurulacağı, İngiltere askeri yönetiminin bunu desteklediği ve Yahudilerin Filistin’den çıkarılacağı vurgulanmıştır.

Arap tepkisi karşısında Siyonistlerin genel kanaati şiddete bulaşmadan beklemektir. Fakat Siyonizm’in sağ kanadı Vladimir Jabotinsky ve Pinhas Rutenberg 4 Nisan 1920’de Kudüs eski şehirde Yahudilere yapılan saldırılara cevap vermek için Yahudilere silah verilmesini Kudüs Valisi Ronald Storrs’dan istemiştir. Fakat Storrs bunu reddetmiş ve böyle bir girişimde bulunmamaları konusunda onları uyarmıştır. İngiltere askeri yöneticileri Yahudilerin silahlanmalarını istememekte ve Arapları konuşarak kendilerine inandırmalarını istemektedir. Fakat Jabotinsky, Kudüs eski kente yaşayan Ermeni silah kaçakçısından gerekli mühimmatı edinmiş ve Araplara saldırılar başlamıştır. Ronald Storrs, tüm uyarılara rağmen silahlanan Yahudilerin eski şehre girmesine izin vermemiştir (Storrs, 1937, s. 346-348). Ronald Storrs, Kudüs’te olaylar patlak verdiği anda görev yapan 27 Yahudi ve 156 Arap polisine güvenmiştir. Fakat Arap ve Yahudi polislerin kendi halklarının safına katılması İngiltere’nin ani müdahalesini geciktirmiştir. İngiltere askerleri, Kudüs eski şehrinin surlarının etrafını çevirerek içeriye girmeye çalışan Arapları engellemiştir. Bu hamleyle şehirde her iki toplumdaki çok sayıda insanın ölmesi önlenmiştir. Kudüs’te 4-6 Nisan arasında yaşanan olaylar 5 Yahudi’nin ve 4 Arap’ın ölümüyle ve her iki taraftan toplamda 244 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır (Storrs, 1937, s. 347-349, Cohen, 1987, s. 68) .

Askeri yönetim soruşturma açarak, Hacı Emin Hüseyini, Arif Arif ve Vladimir Jabotinsky her iki toplumu kışkırtmaktan yargılamıştır. Hacı Emin, Arif Arif ve Vladimir Jabotinsky on beşer yıl hapse mahkûm edilmiştir. Fakat Hacı Emin,

Arif Arif Şam'a kaçımuştur. Vladimir Jabotinsky'nin hapse konulması üzerine Dünya Siyonist Organizasyonu Başkanı Chaim Weizmann ve Siyonistler Londra Dış İşleri Bakanlığı'na giderek tepkilerini dile getirmiştir. Siyonistlere göre sadece Yahudiler cezalandırılmaktaydı. Daha da ileri giderek İngiltere askeri yöneticilerinin Arap yanlısı bir politika izleyerek 1917 Balfour Deklarasyonu'nun Filistin'de gerçekleştirilmesini engellediklerini iddia etmişlerdir (Elpeleg, 1999, s. 29; Segev, 2000, s. 140). Neticede Londra Dış İşleri Bakanlığı gerek bu iddiaları gerekse yaşanan olayları araştırmak üzere Palin soruşturma komisyonunu kurmuştur.

İngiliz Dış İşleri Bakanlığı, El Nebi olaylarında askeri yöneticilerin rolünü araştırmak için askeri yetkililerden oluşan Palin soruşturma komisyonunu 12 Nisan 1920'de kurmuştur. Komisyon başkanlığını Tüm General P. C. Palin, yardımcılığını tuğgeneral G. H. Wildblood ve Yarbay C. Vaughan Edwards, yasal danışmanlığını ise Mısır Yargıtay mahkemesi hâkimi A.L. Mc Barnet yapmıştır. Komisyon, soruşturmayı 1 Temmuz 1920'de tamamlamış ve İngiltere Dış İşleri Bakanlığı'na rapor etmiştir. Palin komisyonu, Kudüs'te askeri yetkililer, Araplar ve Siyonistler ile görüşmüştür. Askeri yetkililer ve Araplar, Siyonistlerin Arapları kışkırttığını savunmuştur. Siyonistler ise İngiliz askeri yöneticilerinin olayları organize ederek Yahudi karşıtlığı yaptıklarını ileri sürmüştür (Interim Report, 1920, s. 9).

Palin komisyonu, Siyonistlerin Filistin'de Arapların endişelerini arttırıcı ve kışkırtıcı şekilde hareket ettiğini belirterek Siyonistleri eleştirmiştir. Siyonistlerin, Arapları herhangi bir devlet kurma amacı taşımadıklarına inandırmak için tavır değişikliğine gitmesi gerektiğini söylemiştir. Araplar arasında İngiltere'nin Siyonist yanlısı ve Şerif Faysal aleyhtarı bir politika izlediğine inanıldığını da eklemiştir. Komisyonun vardığı önemli sonuç ise *"ilerleyen zamanlarda İngiltere'nin çıkacak olayları engellemek için şuan var olan politikasını değiştirmelidir"* tavsiyesidir. Palin, İngiltere'nin Balfour Deklarasyonu'nu gözden geçirmesi gerektiğini açıklamıştır (Interim Report, 1920, s. 9-10; Caplan, 2015, s.58). Komisyonun tespit ettiği sonuçlar Arapların talepleriyle örtüşmektedir. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde komisyon askeri yöneticilerin 1917 Balfour Deklarasyonu'nun gözden geçirilmesine dair görüşlerini desteklemiştir.

Sonuç

İngiltere, Filistin'i General Allenby komutasında 1917-1920 yılları arasında askeri yönetimle idare etmiştir. Allenby, Filistin'de «İşgal Edilmiş Düşman Toprakları» adıyla bir yönetim kurmuştur. İngiltere, bu yönetime Fransız yöneticiler ile Şerif Faysal'ı dâhil ederek bölgede denge kurmaya çalışmıştır. Tarih literatüründe bilinenin aksine İngiltere Filistin'i 1 Temmuz 1920'ye kadar Mısır'dan idare etmiştir. Mısır ise İngiltere'nin Hindistan valiliği üzerinden Londra Dış İşleri Bakanlığı'na bağlıdır. Yani Filistin Dış İşleri Bakanlığı'nın belirlediği politikalar

çerçevesinde yönetilmiştir. Bakanlığın temel politikası ise Siyonistlerin Filistin’deki emellerinin gerçekleştirilmesi yönündedir.

Askeri yöneticiler ise İngiltere’nin politikasının Araplar üzerine kurulması gerektiğini savunmuştur. Askerlere göre, Araplar üzerinden geliştirilen bir strateji Ortadoğu ve Filistin’in tamamına hâkim olunmasını beraberinde getirecekti. Bu doğrultuda hareket eden General Allenby ve ekibi Filistin’i yönetirken bölge halkının Osmanlı Devleti’nden alışkın olduğu idare sistemini belirlemiştir. Nitekim Filistin 13 valiliğe ayrılmış, memurlar Araplardan seçilmiştir. Bu sayede Filistin’de herhangi bir çatışmanın çıkmasını engellemeye çalışmışlardır. Fakat Dış İşleri Bakanlığı’nın 2 Kasım 1917 Balfour Deklarasyonu içeriğinin hayata geçirilmesi talimatı, yani Siyonistlere verdiği destek Filistinli Arapların tepkisiyle sonuçlanmıştır.

İngiltere’nin bu politikası nedeniyle, Osmanlı Devleti idaresinde barış içerisinde kutlanan Nebi Musa Şenlikleri Filistinli Arapların topraklarına sahip çıkma duygularını ön plana çıkaran bir politik eyleme dönüşmüştür. Neticede tarihte ilk defa Yahudiler ve Filistinli Araplar politik bir nedenden ötürü çatışmıştır. Bunun temel nedeni İngiltere Dış İşleri Bakanlığı’nın izlemiş olduğu Siyonist yanlısı politikalarıdır. Nitekim Palin Komisyonu “ilerleyen zamanlarda İngiltere’nin çıkacak olayları engellemek için şuan var olan politikasını değiştirmelidir” sonuç cümleleriyle İngiltere’nin bu politikasının yanlış olduğunu tarihe kayıt düşmüştür. Palin komisyonunun diğer bir özelliği ise Filistin’de çıkan bir olay üzerine kurulan ilk araştırma komisyonu olması ve rapor yayınlamasıdır. İngiltere, askeri yöneticileri ve Palin komisyonunun önerilerini değerlendirip Siyonist yanlısı politikalarını değiştirmek yerine Filistin’de sivil yönetime geçme kararı almıştır.

Kaynakça

- Bar, Y. (2001). The Last Crusade? British Propaganda and the Palestine Campaign 1917-18. *Journal of Contemporary History*, 36 (1), 87-109.
- Bıyıklı, M. (2006). *Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları Atatürk Dönemi*. İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.
- Caplan, N. (2015). *Palestine Jewry and the Arab Question 1917-1925*. London: Routledge.
- Cohen, M. J. (1987). *The Origins and Evolution of the Arab-Zionist Conflict*. Berkeley: University Of California Press.
- Cohen, M. J. (2014). *Britain's Moment in Palestine Retrospect and Perspectives 1917-48*. London: Routledge.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*, (Çev: M. Harmancı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Elpeleg, Z. (1993). *Filistin Ulusal Hareketinin Kurucusu Hacı Emin El-Hüseyni*. (Çev: D. Şendil). İstanbul: İletişim Yayınları.
- FO 371/3384 (1918). *From Allenby's Instructions for the Military Administration of all occupied territory in Syria and Palestine to war Office London*, 23 October 1918.
- Hurewitz, J. C. (1950). *The Struggle For Palestine*. Newyork: Norton Company.
- Hughes, M. (1999). *Allenby and British Strategy in the Middle East 1917-1919*. London: Routledge.
- Interim Report (1920). Maj. Gen. P. Palin, Brig. Gen. E. Wild Blood and Lieut. Col. E. Vaughan Edwards on events of 4 April 1920, 7 May 1920.
- Kramer, G. (2011). *From the Ottoman Conquest to the Founding of the State of Israel*. Oxford: Princeton University Press.
- Massey, W. (1920). *Allenby's Final Triumph*. London: Constable.
- Mattar, P. (2004). *The Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa*. Usa: Thomson Gale.
- McCarty, J. (1990). *The Population of Palestine Population History and Statistics of the Late Ottoman Period and Mandate*. Newyork: Columbia University Press.
- Mctague, J. (1978). The British Military Administration in Palestine 1917-1920. *Journal of Palestine Studies*, 7(3), 55-76.
- Occupied Enemy Territory Administration South (1918). *Reports of the Military Administration 1918*, Cairo: Government Press.
- Porath, Y. (1974). *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement 1918-1929*. London: Cass.
- Priestland, J. (1989). *Jerusalem Document Record 1917-1920*. London: Archive Editions Limited.
- Reinharz, Y.(2001). *Chaim Weizmann the Making of a Statesman*. London: Brandies University Press.
- Reports Occupied Enemy Territory Administration South (1919). *Reports of the Military Administration 1919*, Cairo: Government Press.
- Reports Occupied Enemy Territory Administration South (1920). *Reports of the Military Administration 1919*, Cairo: Government Press.

Sachar, M. (1989). *A History of Israel*, New York: Alfred A. Knoff.

Segev, T. (2000). *One Palestine Complete Jews And Arabs Under The British Mandate*, London: Abacus.

Storrs, R. (1937). *Memoirs*. New York: Putnam's Sons.

The Times (1917). 11 December.

The Times (1917). 12 December.

The Times (1917). 13 December.

